

ALLMÄNNA RÅD
OCH KOMMENTARER
2008

Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever

Skolverket

Beställningsadress:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-post: skolverket@fritzes.se
www.skolverket.se

Beställningsnr: 08:1055
ISBN: 978-91-85545-44-5
ISSN: 1403-4549

Form: Ordförrådet AB
Omslagsbild: Pixgallery, Sigge Persson
Tryck: Danagårds Grafiska
Upplaga: 20 000 ex
Stockholm 2008

Förord

Följande allmänna råd med kommentarer gäller utbildning för nyanlända elever. Med nyanlända elever avses elever som anländer nära skolstarten eller under sin skoltid i grundskolan, gymnasieskolan eller särskolan och som inte har svenska som modersmål och som bristfälligt eller inte alls behärskar det svenska språket.

Inledningsvis redovisas i denna skrift vad allmänna råd är och vilka verksamheter som råden gäller. De allmänna råden följs av kommentarer. Kommentarererna förtydligar råden och grundar sig på gällande bestämmelser, forskning och beprövad erfarenhet liksom utredningar och annat relevant material.

Det är Skolverkets förhoppning att materialet ska kunna stödja arbetet att planera och genomföra en utbildning för berörda barn och ungdomar som svarar mot deras förutsättningar och individuella behov så att de rustas väl för framtiden oavsett om de kommer att stanna i Sverige eller ej.

Per Thullberg
Generaldirektör

Mona Bergman
Undervisningsråd

Innehåll

Inledning	3
Vad är allmänna råd?	3
Berörda verksamheter	3
Skolförfattningarna och de nyanlända eleverna	3
Definitioner och begrepp	4
Utgångspunkt – FN:s konvention om barnets rättigheter	5
Vilka är de nyanlända eleverna?	6
Mottagande	8
Allmänna råd	8
Kommentarer	8
Introduktion	10
Allmänna råd	10
Kommentarer	10
Individuell planering	12
Allmänna råd	12
Kommentarer	12
Undervisningen	14
Allmänna råd	14
Kommentarer	14
Uppföljning och utvärdering	17
Kommentarer	17
Kompetensutveckling	18
Kommentarer	18
Läs mera	19

Inledning

Vad är allmänna råd?

Skolverkets allmänna råd är rekommendationer till stöd för hur skolans författningar (lagar, förordningar och föreskrifter) kan tillämpas. Ett allmänt råd utgår från en eller flera författningar. Det anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och främja en enhetlig rättstillämpning. Råden bör alltså följas om inte kommunen och skolan kan visa att man genomför utbildningen på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås.

Berörda verksamheter

Dessa allmänna råd gäller arbetet med att ta emot nyanlända barn och ungdomar i grundskolan, gymnasieskolan och särskolan. De vänder sig till skolhuvudmannen, verksamhetsansvariga och skolpersonalen.

Råden kan också ge vägledning till förskoleklassen och fritidshemmen samt till de fristående skolor som tar emot nyanlända elever.

Skolförfattningarna och de nyanlända eleverna

Med några få undantag gäller samma bestämmelser för nyanlända elever som för alla andra elever i skolan. Några bestämmelser reglerar rätten till skolgång och utbildningens innehåll för bl.a. asylsökande elever. Bortsett från dessa undantag gäller alla skolförfattningar för de nyanlända eleverna.

Speciellt betydelsefulla är de bestämmelser som gäller skolans likvärdighet, elevens tillgång till utbildning och särskilt stöd samt utbildningens anpassning till elevens individuella behov och förutsättningar.

En skolhuvudman får ta emot en elev som inte räknas som bosatt i Sverige. Det är alltså inte förbjudet att erbjuda gömda barn skolgång, men det finns inte heller någon skyldighet för skolan att erbjuda plats. Att ta ett sådant beslut ligger för närvarande på den enskilda skolan.

Definitioner och begrepp

Andraspråk

Språk som lärs in sedan individen helt eller delvis tillägnat sig sitt förstaspråk (modersmål).

Asylsökande

Utlänning som kommit till Sverige och begärt skydd mot förföljelse, men som inte fått sin ansökan prövad av Migrationsverket och/eller migrationsdomstol.

Ensamkommande barn

Asylsökande barn eller ungdomar under 18 år som kommer till Sverige utan legal vårdnadshavare.

Förberedelseklass

Grupp eller klass där nyanlända elever i grundskolan får introduktion och grundläggande svenskundervisning. Begreppet förberedelseklass finns inte i författningarna.

God man

En person som ska ta tillvara barnets intressen om föräldrarna själva inte kan göra det. Utses av kommunen.

Gömda barn

Barn och ungdomar som har fått avvisnings- eller utvisningsbeslut och håller sig gömda för att inte bli avvisade.

IVIK

Introduktionsutbildning för nyanlända elever inom ramen för gymnasieskolans individuella program. Begreppet IVIK finns inte i författningarna

Modersmål

Det språk som barn lär sig först, förstaspråk.

Papperslösa barn

Barn och ungdomar som aldrig har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och därför aldrig har registrerats hos Migrationsverket.

Studiehandledning på modersmål

Handledning på elevens modersmål. Om eleven före ankomsten till Sverige undervisats på annat språk än modersmålet får studiehandledning ges på det språket.

PRIV

Programinriktat individuellt program inom gymnasieskolan.

Utgångspunkt – FN:s konvention om barnets rättigheter

Sverige har, liksom ett hundratal andra stater, ratificerat FN:s konvention om barnets rättigheter. Genom att ratificera konventionen har Sverige åtagit sig en folkrättslig förpliktelse att följa dess krav. Till skillnad från situationen i många andra länder är internationella konventioner inte direkt gällande lag i Sverige. Tolkning och tillämpning av svenska bestämmelser ska dock göras utifrån de åtaganden som Sverige gjort genom att ratificera en internationell konvention.

I barnkonventionen avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.

Konventionens artikel 2 tydliggör att rättigheterna gäller alla barn:

Konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.

Vilka är de nyanlända eleverna?

Begreppet ”nyanländ” används om barn eller ungdomar som kommer till Sverige nära eller under sin skoltid i grundskolan, särskolan, gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan. De har inte svenska som modersmål och kan oftast inte tala eller förstå svenska. De vistas i Sverige på olika villkor och under olika förhållanden. Många har permanent uppehållstillstånd redan vid ankomsten. Andra har fått uppehållstillstånd efter en längre väntan på flyktingförläggning eller inneboende hos bekanta. En del är asylsökande. Av dem har de flesta kommit med sina föräldrar medan andra har kommit ensamma utan legal vårdnadshavare. Vissa kommer som anknytning till flyktingar med uppehållstillstånd. Några har kommit för att en förälder har gift sig med en svensk medborgare. Ytterligare några håller sig gömda i hopp om att få ett negativt beslut på sin asylansökan omprövat. Andra åter är så kallade papperslösa barn, barn eller ungdomar som finns i Sverige men som inte har registrerats av Migrationsverket eftersom de inte ansökt om uppehållstillstånd.

Ett barn eller en ung person som kommer till skolan kan följaktligen komma direkt från ett annat land men kan också ha vistats i Sverige under kortare eller längre tid. Att vara nyanländ kan alltså betyda nyanländ till skolan men samtidigt tidigare anländ till Sverige och ibland också innebära att man lärt sig svenska i viss utsträckning.

Det som de nyanlända barnen och ungdomarna dock har gemensamt är att de har brutit upp från det sammanhang där de tidigare levit. Deras upplevelser före ankomsten till Sverige liksom familjens möjligheter att stanna i landet påverkar studiesituationen. Deras hälsotillstånd kan variera stort beroende på under vilka omständigheter de levit. Här finns allt ifrån en trygg tillvaro i hemlandet till traumatiska upplevelser av krig, flykt och väntan. De nyanlända elevernas föräldrar kan vara etablerade i det svenska samhället i olika grad. En del har arbete, studerar eller forskar, andra är arbetslösa, en del väntar på besked om asyl och ytterligare andra kan vara gömda.

Barn som växer upp i Sverige har tillgång till hälsovård under sin uppväxt. Nyanlända barn och ungdomar kommer ibland från länder där situationen är kaotisk och där sjukvården

är bristfällig. De kan ha sjukdomar, skador eller funktionsnedsättningar som inte är diagnostiserade eller behandlade. De kan också lida av traumaskador som uppstått på grund av upplevelser i hemlandet eller under flykten. Reaktionen på traumatiska händelser kan komma efter flera år. Skolan behöver därför ha beredskap för att elever, som till synes har anpassat sig väl, senare kan få problem som beror på händelser i hemlandet eller under flykten till Sverige.

De nyanlända elevernas skolbakgrund ser olika ut. Vissa har gedigna skolerfarenheter medan andra aldrig har fått möjlighet att gå i skolan eller har en mycket splittrad skolgång. Ungdomar som kommer till Sverige sent under sin skoltid har, liksom sina föräldrar, oftast en redan etablerad bild av vad skola innebär utifrån sina erfarenheter av skolsystemet i ursprungslandet. Den svenska skolan kan då kännas främmande och svår att förstå sig på vilket ställer särskilda krav på skolans förmåga att på ett tydligt och respektfullt sätt förmedla vilka nationella mål som finns för den svenska skolan och hur man arbetar för att nå dessa mål.

Mottagande

Allmänna råd

Kommunen bör

- ha riktlinjer för mottagande av nyanlända elever,
- se till att riktlinjerna är kända av skolans personal,
- se till att information om hur anmälan till skolan ska ske finns lätt tillgänglig för eleven och elevens vårdnadshavare.

Skolan bör

- ha rutiner för hur mottagandet ska gå till,
- så snart som möjligt skapa goda och förtroendefulla relationer med elevens vårdnadshavare.

Kommentarer

Det är viktigt att kommunens riktlinjer inte stannar på en administrativ nivå. Följden kan då bli att organisatoriska lösningar för det första mottagandet och den fortsatta introduktionen av alla nyanlända elever blir desamma oavsett elevens individuella bakgrund och behov. Riktlinjerna bör förtydliga nödvändigheten av olika individanpassade lösningar i kommunen och vid skolan. Det är angeläget att all berörd personal i kommunen, t.ex. vid individ- och familjeomsorgen och flyktingmottagningen, liksom frivilligorganisationerna har kännedom om riktlinjerna. Det är en fördel om informationen om riktlinjerna finns översatta till de språk som nyanlända i kommunen behärskar. Det är likaså viktigt att det finns lätt tillgänglig information om vart eleven och elevens föräldrar ska vända sig för det första mötet med skolan och om vad som sker efter anmälan.

Skolans första möte med eleven och elevens föräldrar har betydelse för hur de fortsatta kontakterna kommer att gestalta sig. Det är viktigt att vid detta tillfälle i första hand låta föräldrarna och deras barn komma till tals och ta del av deras tankar och förväntningar.

Ett vanligt förekommande tillvägagångssätt när eleven skrivs in i skolan är att en skolledare tillsammans med klasslärare/mentor, skolsköterska och tolk, ibland modersmåls läraren, möter familjen och försöker få en första bild av tidigare skol-

gång, t.ex. hur många år eleven gått i skola och i vilken typ av skola. Vid detta tillfälle kan skolan också få en första information om elevens hälsa och eventuella vaccinationer.

Det är likaså vanligt att en eller ett par av elevens blivande lärare genomför ett så kallat välkomstsamtal med elev och föräldrar i nära anslutning till inskrivningen. Många skolor har goda erfarenheter av att ett sådant samtal genomförs i elevens hem. Det viktigaste vid dessa första kontakter är dock att lyssna på föräldrarnas funderingar och tankar kring sitt barns skolgång och vad som är viktigt för familjen, oavsett var samtalet äger rum.

Såväl forskning som beprövad erfarenhet visar att goda föräldrakontakter har betydelse för en elevs möjligheter att lyckas bra i skolan och att detta blir särskilt viktigt om föräldrarnas kunskaper och erfarenheter av skola skiljer sig mycket från dagens svenska skola.

Introduktion

Allmänna råd

Kommunen bör

- verka för att samarbetet mellan olika berörda parter i närsamhället utvecklas.

Skolan bör

- ha fastställt vilket innehåll skolintroduktionen ska ha,
- ha rutiner för nyanlända elevers introduktion i klassen,
- återkommande ge eleven och elevens vårdnadshavare information om skolans värdegrund, mål och arbetssätt.

Kommentarer

För att en nyanländ elev så snart som möjligt ska kunna börja skolan är det angeläget att det finns gemensamma rutiner och en tydlig ansvarsfördelning i kommunen. Det är likaså viktigt att utveckla en gemensam kunskap om och förståelse för de olika parternas roller och funktioner i introduktionen av nyanlända barn och ungdomar.

För asylsökande barn och ungdomar som kommer till Sverige utan medföljande föräldrar eller annan vårdnadshavare ska kommunen snarast förordna en god man. Den gode mannens ansvar omfattar bl.a. barnets skolgång och hon eller han är därför en viktig samtalspartner när det gäller skolintroduktion och skolgång. En ensamkommande elev är i en särskilt utsatt situation och det är därför av stor betydelse att skapa stödjande strukturer både inom och utom skolan kring henne/honom.

I samband med eller i anslutning till den första kontakten med eleven och elevens föräldrar skrivs eleven in i skolan. Den nyanlända elevens introduktion, tydliggörandet av elevens bakgrund och kunskaper samt den individuella planeringen kan inte ske vid ett enda tillfälle. Vid de första mötena kan skolan dock få en översiktlig bild av elevens kunskaper och utbildningsbehov. En preliminär planering kan göras för en kortare period.

Det är viktigt att skolans personal tar till vara och visar respekt och intresse för elevens erfarenheter av skola och lärande. Den nyanlända eleven har oftast andra kulturella erfarenheter och de ”osynliga” reglerna i skolan i Sverige kan vara förvir-

rande. Faddrar, mentorer och kamratstödjare kan underlätta elevens väg in i klassens och skolans gemenskap. En fadder som talar elevens modersmål och som kanske tidigare varit i samma situation som den nyanlända eleven kan vara till ovärderlig hjälp. Det är viktigt att elevens faddrar är utvalda med omsorg och väl förberedda. Det är likaså viktigt att de som tar emot den nyanlända eleven har god beredskap att göra detta. Om skolan har personal med utländsk bakgrund kan dessa många gånger utgöra en värdefull tillgång för såväl elev och föräldrar som för skolan.

Lärares och elevers roller varierar i olika länders skolsystem. Vid de första mötena med eleven och elevens föräldrar är det viktigt att lyssna in vad de har för förväntningar på den svenska skolan. Eleven och elevens föräldrar kan inte, vid den första kontakten, förmedla allt det som skolan behöver veta, lika litet som skolan kan ge en uttömmande information om det svenska skolsystemet och skolans innehåll och arbetssätt. All information om hur skolan fungerar i Sverige, särskilt när det är stora skillnader jämfört med elevens ursprungsland, kan därför knappast tas in vid ett eller ett par tillfällen utan måste ges återkommande. Den nyanlända elevens egna erfarenheter, kunskaper och utbildningsbehov kan vara svåra för eleven själv att beskriva. Med stöd av tolk eller modersmåls lärare kan eleven få möjlighet att berätta sin egen historia genom olika uttrycksmedel. Även andra lärare, exempelvis bild- eller musiklärare, kan här vara betydelsefulla resurser. Det är viktigt att tidigt hitta elevens förmågor och starka sidor, att eleven får visa sina kunskaper och talanger.

Det är angeläget att samverka med familjen sker i dialog. Föräldrarna är en tillgång när det gäller kunskaper om det egna barnet men även när det gäller kunskaper och erfarenheter av skolan och samhället i ursprungslandet. Skolan har en viktig roll i att tydliggöra, förklara och skapa förståelse för de styrdokument som gäller liksom för skolans roll och funktion i Sverige.

Individuell planering

Allmänna råd

Skolan bör

- kartlägga elevens läs- och skrivförmåga samt kunskaper i modersmålet, i svenska och i andra språk,
- kartlägga elevens kunskaper i olika ämnen beträffande begrepp, förståelse och förmåga till problemlösning,
- ha rutiner för hur och av vem kartläggningen ska genomföras och dokumenteras,
- genomföra kartläggningen fortlöpande genom återkommande strukturerade samtal med eleven och, om möjligt, elevens vårdnadshavare,
- överväga vilka för- respektive nackdelar undervisning i klass eller särskild grupp innebär för den aktuella eleven,
- ha beredskap att förändra sin organisation.

Kommentarer

För att undervisningen ska kunna anpassas till elevens tidigare kunskaper behöver en pedagogisk kartläggning av elevens erfarenheter av och kunskaper i alla ämnen göras. Det är viktigt att det individuella stöd och den undervisning eleven får planeras och utgår från elevens kunskaper och styrkor och inte i första hand fokuserar på elevens eventuellt bristande förmåga. För att få en så god bild som möjligt av elevens kunskaper och förmågor är det av stor vikt att klasslärare och ämneslärare samarbetar med modersmåls läraren eller den lärare som ger studiehandledning på modersmålet.

Eleven och skolan behöver tid för att eleven ska kunna visa sina kunskaper och för att skolan ska kunna dokumentera dem. Kartläggningen kan inte ske vid något enstaka tillfälle utan måste genomföras stegvis. Eftersom planeringen måste byggas på elevens förutsättningar innebär detta att den individuella studieplanering som upprättas måste revideras fortlöpande med utgångspunkt i elevens behov. Eleven och elevens föräldrar behöver få återkommande tillfällen att ställa frågor av olika slag. Föräldrarna behöver också kontinuerlig information och kunskap om skolans verksamhet för att aktivt kunna ta del

av sitt barns skolgång. Tolkhjälp är nästan alltid nödvändigt i dessa sammanhang liksom översatt skriftligt material.

Kartläggningen av elevens kunskaper måste vara bred. Lärarna i de olika ämnena behöver få insikt i vad och hur eleven tidigare har lärt sig för att kunna förstå elevens tänkande och stödja lärandet. Eleven måste få hjälp att förstå det som sker på lektionerna och vad som förväntas av henne eller honom.

Alla elever har rätt till inflytande över sin utbildning. En förutsättning för att eleverna ska kunna utöva sitt inflytande är att de förstår skolans mål och ramar för verksamheten. Informationen till eleven har alltså även syftet att göra det möjligt för eleven att uttrycka sina åsikter och påverka sin situation.

Många nyanlända elever har behov av en period i en grupp där språknivå och undervisning anpassas till deras behov. För andra elever är det en bättre lösning att de studerar i en reguljär klass och där får det individuellt anpassade stöd de behöver för att kunna tillgodogöra sig undervisningen. Det viktiga är att den nyanlända eleven inte slentrianmässigt placeras i klass eller grupp utan att det görs en individuell bedömning utifrån vad som är bäst för just henne/honom.

Förberedelseklassen respektive IVIK ska ge eleven grundläggande kunskaper i svenska språket men samtidigt ta vara på och utveckla ämneskunskaperna. Det som avgör hur länge en enskild elev ska vara placerad i en förberedelseklass eller IVIK måste utgå ifrån elevens individuella behov och förutsättningar.

Många skolor har goda erfarenheter av att låta nyanlända elever, som är placerade i förberedelseklass eller IVK, delta i undervisningen i reguljära klasser, i t.ex. matematik och praktisk-estetiska ämnen, för att ge dem möjlighet att tidigt bli delaktiga i skolans gemensamma liv.

Både studier i en särskild grupp och studier i en reguljär klass ställer krav på skolans medvetna arbete för att föra in eleven i skolans gemenskap och underlätta hennes eller hans lärande i alla ämnen. Stora krav ställs också på skolans flexibilitet när det gäller att under läsårets gång kunna ändra sin organisation, t.ex. tjänstefördelning och gruppindelningar, för att på bästa sätt möta nyanlända elevers behov.

Ganska snart under kartläggningsarbetet brukar det visa sig om ett åtgärdsprogram behöver upprättas för eleven. För en elev med speciella behov är elevhälsoteamet en betydelsefull resurs i den fortsatta planeringen av insatser.

Undervisningen

Allmänna råd

Kommunen bör

- inventera behovet av och tillgången på modersmåls lärare och lärare i svenska som andraspråk,
- vid behov samordna resurser mellan kommunens skolor.

Det är viktigt att skolan

- organiserar undervisningen utifrån varje nyanländ elevs behov och förutsättningar,
- utgår från elevens förmågor, intressen och starka sidor,
- tar till vara elevens ämneskunskaper och utvecklar dem vidare,
- tillämpar arbetssätt som förenar språkutveckling och lärande av ämnesinnehåll,
- har en tydlig och känd ansvarsfördelning angående den enskilda elevens undervisning.

Kommentarer

För att kunna tillgodose elevens rätt till modersmålsundervisning och studiehjälp på modersmålet krävs att skolan har tillgång till lärare med adekvat kompetens. Skolor med få eller enstaka elever med ett annat modersmål än svenska kan ha svårigheter att skapa tjänsteunderlag för anställningar. Det är därför viktigt att huvudmannen uppmärksammar eventuella problem och vid behov underlättar samarbetet mellan kommunens skolor och i förekommande fall också med fristående skolor i kommunen. Ibland kan ett sådant samarbete behövas också över kommungränserna.

Det tar flera år att tillägna sig ett nytt språk så att det fullt ut kan användas inom olika skolämnen. Särskilt lång tid tar denna process för de elever som inte får möjlighet att vidareutveckla sitt modersmål och för de elever som när de kommer till Sverige inte har gått i skolan eller har kort skolbakgrund. Nyanlända elever som aldrig har fått möjlighet att gå i skola i sina ursprungsländer eller vars tidigare skolgång är mycket sporadisk behöver utveckla sina kunskaper på en mycket grundläggande nivå även om de kanske är tonåringar. Samtidigt

har eleverna samma behov som andra jämnåriga att få hjälp att möta vuxenlivets utmaningar och att föra resonemang om existentiella frågor. Även dessa behov bör beaktas vid genomförande av undervisningen. När det gäller barn eller ungdomar som inte lärt sig läsa visar såväl forskning som erfarenheter att läsinlärning på modersmålet gynnar och underlättar läs- och skrivutvecklingen på svenska.

Skolans ansvar är att ge eleven det stöd som hon eller han behöver för att så effektivt som möjligt fortsätta sitt lärande i alla ämnen. En förutsättning är att de kunskaper eleven har med sig också kan tas till vara i undervisningen. Skolan är skyldig att ge eleven studiehjälp på modersmålet om hon eller han behöver det. Studiehjälp syftar till att stödja ämnesundervisningen via det språk som eleven talar. Läraren som ger denna hjälp har, tillsammans med ämnesläraren, en viktig roll.

Studiehjälp och ämnesundervisning på modersmålet är effektiva redskap för elevernas kunskapsutveckling. Forskning visar att kunskapsutvecklingen gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på det svenska språket. I en del skolor undervisas elever på sitt eget modersmål parallellt med svenska i olika ämnen, t.ex. matematik, så att det svenska språket inte blir ett hinder för lärandet.

Nyanlända elever kan ofta ha goda eller mycket goda kunskaper i såväl teoretiska som praktisk-estetiska ämnen. Att få sina kunskaper erkända och bedömda genom att få betyg i ett eller flera ämnen, även om man inte behärskar det svenska språket, är en viktig bekräftelse på att det man kan har ett värde. I arbetet med att validera elevens kunskaper gentemot de nationella målen är modersmålsläraren en betydelsefull samarbetspartner till ämnesläraren.

Eftersom eleven samtidigt måste utveckla såväl språkkunskaper som ämneskunskaper behöver hon/han effektivt kunna använda hjälpmedel som lexikon, digital information och ämnesläromedel på modersmålet. Det är viktigt att den lärare som ger studiehjälp på elevens modersmål, läraren i ämnet modersmål, läraren i svenska som andraspråk och ämnesläraren stödjer elevens lärande genom att visa på olika verktyg och också hjälper eleven att utveckla en god studieteknik.

När planeringen leder till att eleven går i en reguljär klass är det viktigt att hon eller han får tillgång till individuellt anpassat stöd vilket ställer stora krav på lärarnas kompetens, flexibilitet och samarbetsförmåga.

Elever i särskilda grupper för nyanlända ska också ha tillgång till individuellt anpassat stöd. Skolverkets inspektion visar att nyanlända elever som har en god skolbakgrund inte sällan upplever att deras ämneskunskaper får "ligga i träda" medan de ensidigt ägnar sig åt att lära sig svenska. Det är viktigt att elevens undervisning i en grupp för nyanlända så långt som möjligt omfattar alla ämnen.

Nyanlända ungdomar är i regel inte behöriga att studera i gymnasieskolans nationella eller specialutformade program men kan ofta helt eller delvis studera inom programinriktat individuellt program, PRIV, om utbildningen anpassas till deras behov. Om nyanlända elever som studerar i gymnasieskolans individuella program får möjlighet att följa undervisningen i någon eller några av skolans nationella kurser, kan detta ha positiva effekter och komplettera den språkutbildning och introduktion eleven får i det individuella programmet. Eleven får "språkpraktik" och blir delaktig i skolans vanliga undervisning.

Ett framgångsrikt arbete karaktäriseras bl.a. av samverkan mellan skola och föräldrar, ett reflekterande förhållningssätt vid val av organisation och arbetssätt, tydlig styrning och fungerande lokal samverkan, samt ett genomtänkt, pedagogiskt sätt att arbeta med språkutveckling.

Uppföljning och utvärdering

Kommunen bör

- utvärdera effekterna av de kommunala riktlinjerna,
- följa upp i vilken utsträckning behovet av modersmåls lärare och lärare i svenska som andra språk kunnat tillgodoses inom kommunen.

Skolan bör

- bedöma i vilken grad de nyanlända elevernas behov av modersmålsundervisning, studiehandledning och undervisning i svenska som andraspråk kunnat tillgodoses,
- regelbundet se över sina rutiner för mottagning och introduktion,
- utvärdera effekterna av placeringen för den enskilda eleven.

Kommentarer

I kommunens och den enskilda skolans kvalitetsredovisning är det viktigt att uppmärksamma och analysera situationen för de barn och ungdomar som skolan behöver göra särskilda insatser för, t.ex. nyanlända elever.

Skolans ansvar att följa upp och utvärdera undervisningen, barns och ungdomars utveckling och deras skolsituation i stort omfattar alla elever. Bestämmelserna om den individuella utvecklingsplanen, IUP, för elever i grundskolan och den individuella studieplanen för elever i gymnasieskolan gäller alla elever utan undantag. Så långt möjligt bör elevens föräldrar delta tillsammans med sitt barn när skolarbetet och skolsituationen diskuteras, följs upp och planeras vidare.

Kompetensutveckling

Kommunen bör

- identifiera behov av och samordna kompetensutveckling för den personal som har hand om utbildning.

Skolan bör

- inventera personalens behov av kompetensutveckling,
- bedöma olika personalgruppers behov av särskild kompetensutveckling.

Kommentarer

Flera instanser i kommunen är inblandade i att ta emot nyanlända familjer och individer. I kommunens riktlinjer bör en ansvarsfördelning göras mellan berörda aktörer. Likaså bör man på kommunal nivå sträva efter att skapa ett gemensamt förhållningssätt och en gemensam kunskapsbas för att kunna genomföra ett så bra mottagande som möjligt.

Inte bara aktuell kunskap om gällande förordningar är nödvändig för beslutsfattare och tjänstemän utan också kunskap om de internationella konventioner som Sverige har ratificerat. När det gäller utbildning och skolgång är FN:s konvention om barnets rättigheter ett manifest som har konsekvenser för hur såväl kommun som skola förväntas agera när det gäller nyanlända barns och ungdomars skolgång. Det är därför angeläget att berörda på alla nivåer har kunskap om vilka krav på verksamheterna som barnkonventionen ställer.

Många skolor har mycket goda erfarenheter av att samarbeta med modersmållärarna och olika invandrarföreningar för att få en bred orientering av de nyanlända elevernas ursprungsländer, hur skola och undervisning uppfattas och gestaltas och vilka krav som där ställs på elever, lärare och föräldrar.

Nyanlända elever lär sig ett andraspråk samtidigt som de ska lära på detta för dem nya språk. För att underlätta elevernas lärande bör lärarna därför ha en grundläggande kunskap om vad andraspråksinlärning innebär och vad som är specifikt i det ämne man undervisar i. Vidare bör kompetensutvecklingen leda till ett språkutvecklande arbetssätt i alla ämnen, vilket innebär att ämnesstudierna bedrivs på ett sådant sätt att det stimulerar såväl utveckling av det svenska språket som den ämnesspecifika kunskapsutvecklingen.

Läs mera

Skolverket

Allmänna råd och kommentarer: Den individuella utvecklingsplanen (2006:10)

(reviderad version kommer under hösten 2008)

Allmänna råd och kommentarer: För arbete med åtgärdsprogram (2008:25)

Myndigheten för skolutveckling

Vid sidan av eller mitt i? – om undervisningen för sent anlända elever i grund- och gymnasieskolan (2005)

Förslag till nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar (2007)

Andraspråksinlärning och flerspråkig ämnesundervisning – en litteraturguide för alla som arbetar i skolan (2008 a)

Slutrapport U2006/5104/S – Nationell strategi för utbildning av nyanlända elever (2008 b)

Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever riktar sig till lärare, skollära och annan personal i grundskolan, gymnasieskolan och särskolan. Råden vänder sig också till skolhuvudmännen som har det yttersta ansvaret för skolans insatser för att främja varje elevs utveckling i riktning mot de nationella målen.

Råden kan också ge vägledning till förskoleklassen och fritidshemmen samt till de fristående skolor som tar emot nyanlända elever.

Skolverket

www.skolverket.se